

РЭЛІГІЙНЫЯ ВОБРАЗЫ Ё СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ. СПРОБА ТЫПАЛАГІЗАЦЫІ

*Канд.філал.навук Н.Б.Лысова
(Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт)*

Уводзіны. Пастаноўка праблемы.

Сённяшняе адраджэнне рэлігійнай культуры суправаджаецца распаўсюджваннем рэлігійнай тэматыкі ў беларускай літаратуры. Крытыкі называюць гэты працэс нават «культурным феноменам» (А.Бельскі), які адбываецца на хвалі рэлігійнага адраджэння і ў выніку патрэбы пошуку новых каштоўнасцей і якому характэрна актыўнае апеяванне да Святога Пісання, каб асэнсаваць новыя нацыянальныя, сацыяльныя і маральныя праблемы ў жыцці краіны. Пры гэтым падкрэсліваецца тоеснасць хрысціянскага і гуманістычнага ідэалаў літаратурных вобразаў, і агульная памкнёнасць аўтараў да боскага ачышчэнне сваёй Радзімы-Беларусі.

Такое сэнсавое аб'яднанне назіраецца невыпадкова, не таму што гэта – феноменальная з'ява сённяшняга часу, а таму што рэлігія і мастацтва маюць адны і тыя ж каштоўныя арыенціры – пошукі гармоніі ў сусвеце, уладкаваннасці і душэўнасці, на што неаднойчы звярталі ўвагу навукоўцы.

Сучасныя літаратуразнаўцы падкрэсліваюць, што асэнсаванне тэалагічнай тэматыкі, хрысціянскіх сюжэтаў, вобразаў – гэта перш за ўсё настойлівае памкненне сучаснай паэзіі кампенсаваць духоўныя страты мінулых дзесяцігоддзяў, далучыць грамадскасць да Богага завету, да святыняў біблейскай культуры. Але гэта толькі адна з функцый літаратурнай дзейнасці – асветніцкая, выхавальная. Літаратурная творчасць шматфункцыянальная, шмат жанравая і яе суадносіны з рэлігійнай тэмай не аднаго колеру-напрамку, яны не такія аднастайныя.

У сучаснай літаратуры можна назіраць як розныя формы літаратурнай інтэрпрэтацыі рэлігійнай культуры, яе гісторыі, традыцый, культу, так і суб'ектыўныя сумяшчэнні розных сфер дзейнасці сучасніка (у тым ліку і рэлігійных), розных функцый ці рэакцый на падзеі (у тым ліку і багаслоўскія). Акрамя таго, у сучасным свеце постмадэрнісцкай культуры, чытай культуры суб'ектывізацыі, інтэрпрэтацыі і неадмысловага абвяшчэння-выкарыстання, можна назіраць актыўнае сумяшчэнне паняццяў, сімвалаў, адзнак.

Напрыклад, у 2010-ыя гг. з'яўляецца ў інтэрнэце і выклікае непадзельнае захапленне наведвальнікаў сеціва аналіз дзённікавых запісаў аднаго літаратара, напісаных больш за дзесяць год таму. Пісьменнік разважаў аб сэнсе творчасці, пры гэтым адказваў свайму суб'ектывісту, які казаў не пішы, можа цябе д'ябал спакушае? і выкарыстоўваў цытаты з біблейскіх тэкстаў. Сёння яго разважанні адназначна трактуюцца карыстальнікамі

сеціва як рэлігійнае наканаванне творчасці. Аднак тады, у 1990-ыя, у часы перабудовы, эсе, надрукаванае ў часопісы, было прачытана як спроба духоўнага ачышчэння ці апраўдання пісьменніка, рэзанатара грамадскай ідэалогіі, дакладней яе злому. Нездарма дзённікавы запіс меў напрыканцы акраверш «Я распнуў сваю ісціну на крыжы/ Загнаў Сатану ў клетку і замкнуў яго там...» [1, 50]. А першыя літары таго верша складваліся ў здзелківае «Я ЗАПІЎ».

Дарэчы той жа самы паэт, Антон Кудлаты, напісаў верш «Адказ Алесю Разанаву», што пачынаўся эпіграфам «Чаму я спаліў Каран, Бхагавадгіту, Ніцшэ, Рэрыхаў і інш.» і скончыўся радкамі: «Калі вызнаннік усіх рэлігій -/ жывеш без Бога!» [2, 111]. Вось такі суб'ектыўны падыход да творчасці сучаснага класіка. У той жа час у крытыцы мінулых гадоў прынята лічыць класічнай філасофска-інтэлектуальнай, медытатыўнай творчасць Алеся Разанава. А ў апошні час яна трактуецца і як творчасць постмадэрнісцкая (Ж.Кісліцына), а ў акадэмічным выданні па гісторыі літаратуры XX ст. - як хрысціянска-багаслоўская (У.Конан).

Дадзены артыкул ёсць спроба тыпалагізаваць адносіны сучаснай беларускай мастацкай літаратуры да рэлігійнай культуры, ці вызначыць шматварункавасць падыходаў сучасных літаратараў да рэлігійнай тэмы, што патрабуе і розных крытычных падыходаў да сучаснай літаратуры.

Асноўная частка. Метады і вынікі даследавання.

Кіруючыся асноўным прынцыпам падзелу культурнай дзейнасці чалавека (на падставе яго біясацыяльнай прыроды), мы можам казаць аб трох складніках рэлігійнай культуры:

- Рэлігійным светаадчуванні, якое адлюстравана ў філасофска-багаслоўскай рэцэпцыі;
- Царкоўнай культуры, што мае сваю грамадскую, палітычную, сацыяльную гісторыю;
- Абрадавай культуры, якая зафіксавана ў вобразных формах рытуалаў, святаў, міфаў, песень, малітваў, прытчаў і інш. (у тым ліку і асобных сімвалаў, метафар).

Літаратурная творчасць сёння выйшла за рамкі прыкладной дзейнасці, або не абмежавана абрадавасцю. У ёй, як у сучаснай культуратворчай дзейнасці, могуць быць адлюстраваны розныя тэмы (ці складнікі) рэлігійнай культуры. Літаратурныя творы могуць мець выгляд філасофска-багаслоўскага роздуму, ці распавядаць драматычны лёс таго ці іншага дзеяча царквы або звярнуцца з асабістай малітвай да Бога. Такі погляд абумоўлены разуменнем літаратуры як грамадска-палітычнай, навуковай і мастацкай дзейнасці. Заўважым, што мяжа паміж гэтымі відамі дзейнасці сёння ўсё часцей

становіцца ўмоўнай. У сучасным літаратурным творы разам выкладзены і навуковыя тэорыі, і палітычныя праграмы, і кулінарныя рэцэпты.

У адной з апошніх культуралагічных класіфікацый сучаснага рэлігійнага мастацтва прапанаваны пяць напрамкаў мастацкай інтэрпрэтацыі рэлігійнай тэматыкі [3] па прынцыпу глыбіні трансфармацыі ці мастацкага (чытай вольнага, творчага) пераасэнсавання біблейскага тэксту. Мы паспрабуем прымерыць гэтую класіфікацыю да сучаснага айчыннага літаратурнага працэсу.

1. Першую групу складае сакральнае мастацтва, якое ўключана ў абрадава-культавую сістэму. Сучасная беларуская літаратура таксама далучаецца да такога мастацтва праз пераклады біблейскіх кніг Анатоля Клышкі, Уладзіміра Чарняўскага, Васіля Сёмухі. Сваімі перакладамі пісьменнікі набліжаюцца да традыцыі айчыннай літаратуры, закладзенай Францыскам Скарынай. Толькі набліжаюцца, таму што ў спадчыне Скарыны мы маем не толькі пераклады, але і арыгінальныя трактоўкі жыцця пад Богам – напісаныя Скарынам прадмовы да сваіх кніг.

У літаратуразнаўстве да ацэнкі перакладаў біблейскіх тэкстаў таксама падыходзяць асцярожна (адзінкавыя спробы – Сініла Г., Адамовіч Г.). Гэта абумоўлена і доўгім перыядам жыцця ва ўмовах ідэалогіі атэістычнай культуры, і адсутнасцю пэўных традыцый крытыкі перакладаў (тым больш Бібліі). Канешне, аналіз перакладаў сакральных тэкстаў у будучым павінен перайсці ад простага ўзгадвання да шырокага навукова-літаратурнага асэнсавання.

2. Другую групу прапанаванай класіфікацыі складаюць мастацкія творы, якія існуюць па-за прасторай царкоўнай культуры, але з'яўляюцца канфесійнымі па мэце стварэння. Выразны прыклад такой літаратуры - вершы паэта-манаха Зьніча (Алега Бембеля), зборнікі духоўнай паэзіі («Сонца святое – Хрыстос»), кнігі Дануты Бічэль («Стакроткі ў вяночак Божай Маці»), Рыгора Барадуліна («Евангелле ад Мамы», «Ксты») і іншых. Як адзначэ літаратуразнаўца Г.Сініла, Рыгор Барадулін прама звяртаецца да біблейскіх сюжэтаў, але даволі вольна іх інтэрпрэтуе, яго рэлігійная паэзія – гэта «спрэсаванае і энергічнае ператварэнне, с абавязковым увядзеннем у кантэкст сучаснасці» [4, 204]. Аўтар не мяняе асноўную сутнасць біблейскага тэксту, толькі дапаўняе яе сваімі адпаведнымі паэтычнымі вобразамі. Так, у цыкле «Следам Эклезіяста» Р.Барадулін малое кругаварот з'яў у прыродзе, і боскую ідэю вечнага жыцця з пэўным знішчэннем мінулага, паэтызуе біблейскую ісціну. Як вядома, кніга Эклезіяста – не суцэсальная споведзь аб сутнасці існавання чалавека на зямлі, а напамін аб вечным і хуткаплынным у жыцці.

Такая паэзія набліжаецца да культавай дзейнасці. Нездарма жанравае вызначэнне вершаў свайго зборніку Д.Бічэль абірае з культуры: літанія, малітва, пілігрымка, удзячнасць. Паэтычныя малітвы ёсць як у класіка беларускай літаратуры Я.Купалы, так і ў паэтаў новага пакалення, якія ўвайшлі ў літаратуру ў пазасавецкі час. А Сініла Г. падкрэслівае адраджэнне сталым паэтам Барадуліным Р. жанру парафразу біблейскага тэксту, ці традыцыі дынамічнага, «не буквальнага», перакладу біблейскіх тэкстаў.

Менавіта паэтычныя творы гэтай групы (а сюды можна далучыць і вершы А.Сыса, М.Дуксы, І.Багдановіч, Л.Рублеўскай, В.Шніпа, Х.Лялько, Л.Раманавай і інш.) больш за усё аналізуюцца айчынай крытыкай і менавіта за імі (і толькі за імі) зафіксавана рэлігійная тэма накіраванасць. Па прынцыпу : так і не інакш трэба пісаць пра ГЭТА. Але літаратурны працэс больш разнастайны, больш складаны і цікавы. Ды і ў межах аналізу такой літаратуры склаліся ўжо свае ідэі-штампы, ці абагульняючыя тэндэнцыі крытычнага аналізу, якія абмяжоўваюць аналіз літаратурнага працэсу. Так, крытыкі абавязкова пішуць аб суіснаванні язычніцкіх і хрысціянскіх поглядаў пісьменнікаў. Старая тэза сумяшчэння язычніцтва і хрысціянства зноў з'яўляецца на старонках нашага літаратуразнаўства. Пры гэтым у культуралагічнай літаратуры даўно заўважана, што суіснаванне язычніцтва і хрысціянства ёсць «кабінетны міф». У традыцыйнай культуры, як у масава ўсвядомленым тыпе культуры, застаюцца рытуалы адносінаў да свету, вобразнае, сімвалічнае ўспрыняцце свету, што характэрна мінулым стагоддзем. Гэта – так званы «халодны» бок культуры. Як гаварыў Дз.Ліхачоў: «Гэта не двуверанне, а асаблівае любоў да зямлі ... Экалагічная сістэма язычніцтва была прынята і хрысціянствам» [5, с. 10].

Між тым беларуская крытыка па-ранейшаму абвясчае характэрнай асаблівасцю менавіта беларускай культуры і літаратуры аб'яднанне язычніцтва і хрысціянства. Такім чынам працягвае міфалагізацыю пэўнага вобраза айчынай літаратуры – вяскова-традыцыйнага, ці народнага. Што проста не дае магчымасці прачытаць сучасныя творы. Так, на наш погляд, не быў раскрыты сэнс кнігі Людмілы Рублеўскай «Шыпшына для Пані» з яе паэтычным блуканнем па следах біблейскіх кніг, «на скрыжаванні лёсаў і падзеяў» свайго жыцця і жыцця краіны ў пошуках «Храма цішыні» [6,].

Другой, на наш погляд, важнай тэндэнцыяй адлюстравання канфесійнай тэматыкі на старонках беларускіх твораў з'яўляецца яднанне патрыятычнай і рэлігійнай, чытай нацыянальнай, тэмы. Што таксама з'яўляецца традыцыйнай развіцця не асабіста беларускай, а агульнай культуры чалавецтва. Словамі

рускага філосафа І.Льіна: «Рэлігійнае пачуццё і нацыянальнае пачуццё не адыходзяць адзін ад другога, і не супрацьстаяць адзін аднаму; але яднаюцца і твораць нейкае жыццёвае творчае адзінства, з якога і ў рэчышчы якога расце нацыянальная культура» [7,].

Рэлігійнае пачуццё ёсць форма і змест вызначэння народам сябе ў свеце, яно першаснае ў ідэалагічным развіцці этнасу. Час будавання нацыі, дзяржавы, як правіла, звязаны ўжо з інстытутам царквы. Гісторыя беларускай нацыі захавала некалькі дзяржаўных «адраджэнняў», палітычных саюзаў і некалькі царкоўных інстытутаў. Згодна апошнім дадзеным ў рэспубліцы 25 рэлігійных канфесій, агульная колькасць рэлігійных арганізацый складае каля 3500 [8, 4]. І сёння ёсць адметнасць увасаблення рэлігійных пачуццяў ў паэзіі уніята Р. Барадуліна, праваслаўных Зьніча (Алега Бембеля, манаха Мікалая) і А.Сыса, каталіцкай верніцы Д. Бічэль і г.д.

Ёсць і асабісты, лёсавы, шлях да Храма. Не сакрэт, што многія паэтычныя размовы з Богам нашага славутага земляка Р.Барадуліна дыктуе думка аб іншасвеце, аб заканчэнні жыцця: «Гасподзь! Затрымацца дазволь/ На гэтай грэшнай зямлі./ Зрабі ласкавейшы мой боль/ Душы раўнавагу пашлі... » [9, 5]. Эмацыянальна-сэнсавы, індывідуальны кантэкст шматлікіх паэтычных разважанняў на рэлігійную тэму І. Багдановіч, С. Грахоўскага, А. Вольскага, В. Зуёнка, А. Лойкі, Н. Загорскай, Т. Бондар, Н. Мацяш, В. Аксак, В. Шніпа, Г. Тварановіч, А. Дылюка і інш. пакуль застаецца па-за ўвагай нашай крытыкі. Мо таму, што ў нас наогул няма традыцыі такога аналізу, і ў біяграфіях айчынных літаратараў крытыка не піша аб тым, каго любіў, сколькі грашыў. Не глядзячы на тое, што гэта адна з буйнейшых крыніц творчасці.

3. Большасць праявітых і паэтычных твораў дакладней было б уключыць у трэцюю групу прапанаванай класіфікацыі, таму што яны шырока ўжываюць рэлігійную сімволіку і тэматыку, але у пэўным сэнсе ідэйна не скіраваны на канфесіянальную тэматыку (такія законы апавядальнага жанру). Вялікім раздзелам сюды б увайшлі гістарычныя творы пра рэлігійных дзеячоў Беларусі. І, канешне, творы пра Еўфрасінню Полацкую. Гэта і паэмы Л.Геніюш, В.Іпатавай, Р.Баравіковай і п'есы А.Петрашкевіча, Ж.Масленіцынай, і проза У.Арлова, К.Тарасова і іншых. Ужо даводзілася пісаць пра тое, якія літаратурныя змены адбыліся з пунктамі гледжання на жыццё святой, абумоўленыя пераменамі ў культуры. Вобраз яе прадстае і фалькларызаваным, і рамантызаваным, і сацыяльна дэмакратычным, і інтэлектуальна-перадавым, і гендэрна-заклапочаным, і па-манаску аскетычным ці наадварот - узбагачаным: «Шчаснае тое дзяўчо», як піша пра Еўфрасінню

біёграф, было надзелена ў поўнай меры ўсім – розумам, дабратай, хараством. Яна адчула неацэннасць гэтага дару і знайшла спосаб, каб не змарнаваць яго, а надзяліць ім усіх беларусаў – тых, што былі, ёсць і будуць» [10, 19].

Як бачым, у творах апавядальнага напрамку рэлігійная тэматыка яшчэ больш трансфармуецца. Трэба адзначыць, што гісторыя беларускай царквы, ажно да XX стагоддзя ўключна, вобразна паўстала на старонках твораў І.Шамякіна, І.Чыгрынава, Я.Сіпакова, І.Жарнасек, В.Іпатавай, З.Дудзюк, А.Дзялендзіка і інш. Яе старонкі пашыраюцца за кошт увядзення новых сімвалаў (імён, фактаў, падзей) сусветнай царкоўнай гісторыі. Так, апошні раман-прыпавесць Алеся Пашкевіча «Сім победиши» прысвечаны падзеям і візантыйскай, і грэцкай, і расійскай, і сербскай, і беларускай культуры. Гісторыя старажытнага біблейскага тэксту (інкунабулы Евангелля ад Яна), што з’яўляецца кампазіцыйным стрыжнем рамана, аб’яднала і час, і прастору, і палітыку, і друкарскую справу, і манаскі, і грамадзянскі подзвіг жыцця.

4. Наступная, чацвёртая, група твораў характэрная выкарыстаннем рэлігійных сімвалаў дзеля прынцыпова іншага, асабовага ці групавога, тэматычнага самавыяўлення. Гэта - найбольшая па колькасці група пісьменнікаў, якія «памінаюць» імя Бога, што называецца, «всуе». Мэтаю іх можа быць і сацыяльны-ідэалагічны заказ, і крэатыўная гульня са словам, сімвалам, і інш. С.Даніленка у сваёй манаграфіі «Міф імперыі: хронікі зямнога раю. Спецыфіка сацыяльнай міфатворчасці ў савецкай і постсавецкай беларускай літаратуры ў кантэксце яе інфернальнай вобразнасці» лічыць, што савецкія беларускія літаратары дзеля сцвярджэння новай ідэалогіі ці змены старых традыцый наўмысна выкарыстоўвалі дэманалагічную лексіку, сімваліку, вобразнасць [11]. Але большасць крытыкаў (А.Бельскі, Г.Сініла, Е.Лявова і інш.), спасылаючыся на пэўныя рэлігійныя элементы ў літаратурнай творчасці савецкага часу (загалолак зборніка М. Танка «Хай будзе святло», раман У. Караткевіча «Хрыстос прызямліўся ў Гародні» і яго ж верш «На Беларусі Бог жыве», аповесці-прытчы В.Быкава), пішуць аб наяўнасці і ў гэты «час асляплення бязбожніцтвам, занядбанна традыцый хрысціянскай культуры» [4, 203] зашыфраваных аллюзій, падтэкстаў біблейскіх тэм і вобразаў. Трэба зазначыць, што з пашырэннем адраджэння царкоўнай культуры ў краіне апошняя думка распаўсюджваецца.

Аднак развіваецца і найноўшы мастацкі, літаратурны працэс (постмадэрнісцкі), які стылёва звязаны з цытатамі, аллюзіямі, парафразамі, інтэрпрытацыяй, або пераўтварэннем рэлігійнай вобразнасці. А «ў шэрагу

выпадкаў мы можам канстатаваць свядомы супраціў, які ідзе ад творчай асобы і скіраваны супраць штучна распаўсюджанай... (мастацкай) моды» [3, 9].

Напрыклад, «Сьвятая праўда» – саркастычна-публіцыстычны верш маладога паэта Віталія Рыжкова пра затрыманне нецвярозага бацюшкі і «адмыванне» яго ад ДАІ з дапамогай тэлефоннага званка. Верш даў назву зборніку маладых паэтаў «Сьвятая праўда ды іншыя казкі», ці з-за сваёй гумарыстычнасці, ці з-за сваёй смеласці, а можа проста ад адмоўнага – не пра святую праўду, а пра тую праўду жыцця, што бачыцца сёння новаму маладому чалавеку, і якая з іншага боку зусім не святая, нават – дробязная, гнюсная, адным словам – жыццёва-побытавая, тутэйшая.

Словамі сучаснага культуролага: «Біблейская заповедзь гаворыць, што пастух не пакідае нават адну аўцу, але, у адрозненне ад сакральнага тэкста, зусім не абавязкова лічыць яе заблудшай... Культуру творыць любы вольны дух, але не бес» [12, 400]. І сучасныя літаратары, як і раней, размаўляюць не з сабе падобнымі, а друкуюць «Дыялогі з Богам» (Валянцін Акудовіч). І ў сваіх вершах-маніфестах смела заяўляюць, што «толькі найлепшыя з вас сьмяюцца голасна, паказваючы зубы Богу/ як галоўнаму стаматолягу і ганароваму сябру журы...» [13, 61]. Над імі няма ўжо цензуры і грамадскага кантролю, мо таму прадмову да сваёй новай кнігі пра звычайных людзей сучаснасці з іх дробязнымі планами і гнюснымі паводзінамі Павал Касцюкевіч («Зборная РБ па негалоўных відах спорту»), абвешчае «Замовай ад страху» і завяршае словамі: «Нават амінь не скажу ў канцы, Багародзіца за мяне будзе прасіць» [14, 4].

Так, гэтыя творы не на рэлігійную тэму, але яны шырока выкарыстоўваюць пэўную вобразнасць. Нават калі распавядаюць пра «урокі першага каханьня» з абавязковым выкарыстаннем гумы (Валеры Гапееў «Урокі першага каханьня») складаюць тэксты малітвы Каханню, якія «узгодненыя з Мінскай Епархіяй Беларускай Праваслаўнай Царквы» [15]. Яны таксама апяляюць да гуманістычнай ідэі дабра і жадаюць быць «найбліжэй да Бога», на што акцэнтуюць у назвах і галоўных вобразаў-сімвалаў сваіх твораў:

«... мы ж тым часам думаем,
хто найбольш бліжэй да Бога?
хто з нас самы «стромны»?
аднак, Бог аднолькава блізкі:
чуеш? – салёна-крывавы пах мора,
што прынёс вецер з Балтыкі?» («Водарасць». Віктар Сямашка) [16,
147].

Так сёння набор каштоўнасцяў падпарадкаваны функцыянальна-прагматычным мэтам, экзістэнцыяльныя патрабаванні саступаюць ім месца. Рэлігійнае разуменне культуры як «буфера паміж чалавекам і Богам» «дало сбой», «сучаснасці ўласціва свайго рода «сплюсчванне» свядомасці, якое ... вядзе да «смешения и растворения» адзін у другім філасофіі, мастацтва, навукі і рэлігіі. Гэта, у сваю чаргу, вядзе да «размывання» каштоўнасных арыенціраў і нарастаючай хаатызацыі» [17, 215]. І літаратурныя творы нашых сучаснікаў дэманструюць гэтыя «сплюсчаныя», канцэнтраваныя, хрысціянска-прагматычныя (?) вобразы.

5. Нарэшце пятая група прапанавай класіфікацыі – так званая «евангельскага хрысціянства», для якога не сутнасна розніца канфесій, яны адчуваюць неабходнасць вольнага паэтычнага выказвання дзеля стварэння твораў «з адзнакай нябеснага багаславення» [18, 118]. Напэўна, яе трэба было паставіць вышэй, таму што яна развіваецца ў рэчышчы філасофска-багаслоўскім і патрабуе, на наш погляд, самабытнай творчай таленавітасці, Яркім прыкладам такой творчасці ў сучаснай беларускай літаратуры з'яўляюцца апошнія кнігі Алеся Разанава: «Каб мелі шчасце ўваскрасаць і лётаць», «Кніга ўзнаўленняў» і інш.. Па словах філосафа У.Конана: «Паэзія Разанава еўрапейская, бо яна хрысціянская» [19, 256], «гэта паэтычная феноменалогія духу» [19, 245], у яго творах «выяўляецца спрадвечная паэзія і міфалогія, закладзеная ў міфатворчасці, глыбіня сэнсу, багацце культур» [19, 253]. Паэтычны метада А.Разанава У.Конан характарызуе як герменеўтычны, карыстаючыся якім, паэт стварае сучасны паэтычны нацыянальны эпас і працягвае традыцыі беларускай старажытнай літаратуры (песень Лазара), што былі надалей працягнуты Кірылам Тураўскім, Францыскам Скарынам, Сымонам Будным, Мялеціем Смятрыцкім, Афанасіем Філіповічам, Сімяонам Полацкім.

Заклучэнне.

Недахопы прапанавай класіфікацыі тыя ж, што ва ўсіх класіфікацыях. Яна не можа зафіксаваць усе мажлівасці выкарыстання тэмы, яна спрошчвае літаратурны працэс і не дае адказы-адзнакі творчасці. І перад літаратуразнаўцамі стаіць задача знайсці новыя варункі вызначэння рэлігійнай тэматыкі ў сучасных творах. А для гэтага трэба разумець, што яны нарадзіліся на глебе літаратурнага мінулага. Трэба арыентавацца ў шырокім полілогу біблейскіх тэкстаў з пісьменніцкім светам. Здаецца, сучасная крытыка ужо знаходзіць выйсце з абмежаванага кола сацыяльна-нацыянальных знакаў рэлігійнай тэматыкі ў літаратуры – у аналізе асобных топасаў такіх твораў. Напрыклад, аналіз вобразаў Храма, Крыжа, святых гарадоў у творчасці сучасных паэтаў, зроблены А.Бельскім, ці вобраза Вялікадня ў беларускай

паэзіі - І.Багдановіч. Тут, на наш погляд, можа паўстаць і тэма-аналіз топасу Саду ў беларускай літаратуры, які ўяўляецца працягам паэтычнай традыцыі Сімяона Полацкага.

Так, Сімяон Полацкі ў сваім «Вертаграде многоцветном» выкарыстоўвае топас Саду, як глыбокае метафарычнае асэнсаванне свету: «Калі, напрыклад, паміж словамі «сад» і «Дзева Марыя», «Хрыстос» паэтам усталёўваюцца адносіны тоеснасці, тады і субтопас «свет – сад» пашыраецца і пераўтвараецца ў «свет – Багародзіца», «свет – Ісус Хрыстос» і г.д.» [20, 23].

Сад як асобая тэрыторыя кахання і добра быў прадстаўлены і ў «ціхай паэзіі», інтымна-жаночай, Я.Янішчыц, Р.Баравіковай (што адзначана ўжо у акадэмічным выданні «Гісторыі беларускай літаратуры ХХ ст.»). Потым гэты вобраз з'явіўся «праз боль і пакуты» ў прозе В.Казько з яе біблейскімі рэмінісцэнцыямі («Хроніка дзетдомаўскага сада») як сад, які трэба даглядаць, негледзячы на недасканаласць свету, і, канешне, рабіць гэта трэба пісьменніку, як мысляру і правадыру (часопісны варыянт назвы твора «Сад, або забытаны след рамана»).

Апошняе тлумачэнне топасу Сада па-свойму разгортвае праз дваццаць гадоў паэтка Людка Сільнова ў сваёй кнізе эсе «Крышталёвы Сад», маніфесце транслінгвізму, ці абвяшчання асобага топасу чыстага паэтычнага слова ад паэтаў-«Сыноў і Дачок Яблыні» [21, 38].

А ў паэзіі Л.Рублеўскай («Шыпшына для Пан») сад – гэта сад жыцця - дзіцячы, жаночы, бацькоўскі, вясковы... («Я прыйшла ў гэты сад – бы ў свет/ Немаўля – праз боль і пакуты...»), «самотны сад», «сад камянёў» і шыпшыны..., райскі сад граху і скрыжаванняў шляху, і «сад храма» [6].

Такі аналіз дае мажлівасць суаднесці як мінулую і сучасную літаратуру, так і розныя тэндэнцыі стаўлення да рэлігійнай тэмы ў цяперашнім літаратурным працэсе, якія і былі прадстаўлены ў папярэдняй класіфікацыі.

Гаворачы словамі паэта, «вершы можна было б класіфікаваць, як класіфікуюць сродкі руху: фурманкі, веласіпеды, матацыклы, аўтамабілі, самалёты.../ Цяпер як неабходнасць, як заклік космасу ўзнікаюць новыя лятальныя апараты./ Адтуль, з праменнага поля сэнсу, пасылаюцца і лунаюць над чалавецтвам праекты і новай вершатворчасці./ Верш як трансмутацыйны апарат, у якім мажлівы палёт у неабсяжнасць» [22, 42]. Рэлігійная тэма для літаратуры - сэнс любой класіфікацыі.

ЛІТАРАТУРА

1. Кудлаты А. 13 дзён з дзённіка/ Антон Кудлаты// Крыніца, 1995, №6. – С.45-50.
2. Кудлаты А. Адказ Алесю Разанаву/ Антон Кудлаты// Крыніца, 1996, №8. – С.111.
3. Глаголев, В.С. Культурологические аспекты художественно-эстетической проблематики в современном религиоведении/ В.С.Глаголев// Фундаментальные проблемы культурологи: В 4 т.-Т.Ш: Культурная динамика/отв.ред.Д.Л.Спивак.- СПб.: Алетейя, 2008.- С.5-15.
4. Синило, Г.В. Диалог с Богом и полилог культур как один из важнейших факторов становления и развития религиозно-духовной и художественной культуры Беларуси/ Г.В.Синило// Труды факультета международных отношений. Научный сборник. Выпуск 1.- М.: «Тесей», 2010. – С.200-204.
5. Лихачев, Д.С. Предварительные итоги тысячелетнего опыта. Беседа А.Чернова с академиком Д.С.Лихачевым/ Д.С.Лихачёв //«Огонек», 10 марта 1988, С.9-12.
6. Рублеўская, Л. Шыпшына для Пані. Вершы і эсэ./ Л.Рублеўская - Мн.: Мастацкая літаратура, 2007.- 253 с.
7. Ильин, И.А. О христианском национализме/ И.А.Ильин.- http://www.rns.bos.ru/nacia/str/o_hris_nacionalizme.htm
8. Гуляко, Л. Согласие – результат взаимопонимания. Интервью Галины Мохнач с Леонидом Гуляко, Уполномоченным по делам религий и национальностей Республики Беларусь/ Л.Гуляко, Г.Мохнач // Беларуская думка. 2012. №3. С.3-12.
9. Барадулін Р. Ксты/ Р.Барадулін // Босая зорка.- Мн.: ГА Беларускае таварыства “Кніга”, 2000.- 177 с.
10. Васючэнка, П.В. Адлюстраванні першатвора/ П.В.Васючэнка - Мн.: Логвінаў, 2004.- 144 с.
11. Даніленка, С. Міф імперыі: хронікі зямнога раю. Спецыфіка сацыяльнай міфатворчасці ў савецкай і постсавецкай беларускай літаратуры ў кантэксце яе інфернальнай вобразнасці / С.Даніленка.- Мн.: Выд.цэнтр БДУ, 2004.- 220с.
12. Левяш, И.Я. Культурология: Курс лекций/ И.Я.Левяш.- Мн.: НТООО «ТетраСистемс», 1998.- С.400.
13. Рыжкоў, В. Загінаючы пальцы/ В.Рыжков// Сьвятая праўда ды іншыя казкі.- Мн.: Логвінаў, 2008.- 262 с..
14. Касцюкевіч, П. Зборная РБ па негалоўных відах спорту/ П.Касцюкевіч.- Мн.: Логвінаў, 2011.- 100 с.
15. Гапееў, В. Урокі першага каханьня/ В.Гапееў.- Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2010 (серыя «Пераходны ўзрост»).- 150 с.
16. Сямашка, В. Найбліжэй да Бога/ В.Сямашка // Дзесялоў, 2011, №1(50). С.147-149.

17.Силантьева, М.С. Декомпрессия ценностей в современной культуре/ М.С.Силантьева // Фундаментальные проблемы культурологи: В 4 т.- Т.Ш: Культурная динамика/отв.ред.Д.Л.Спивак / - СПб.: Алетейя, 2008.- С. 214-229.

18.Разанаў, А. З апокрыфа ў канон. Гутаркі, всытуПЛенні, нататкі / А.Разанаў.- Мінск: Логвінаў, 2010.- 138с.

19.Конан, У. Алесь Разанаў/ У.Конан // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя. У 4 т.- Т.4, кн.2./ Навук.рэд.У.В.Гніламедаў, С.С.Лаўшук.- Мн.: Бел.навука, 2005.- С.240- 256.

20.Булгакова, А.А. Топос Мир в «Вертограде многоцветном» Симеона Полоцкого// А.А.Булгакова// Сімяон Полацкі: светапогляд, грамадска-політычная і літаратурная дзейнасць (матэрыялы III Міжнароднай навуковай канферэнцыі, 19-20 лістапада 2009г.) – Полацк: НППГКМЗ, 2010.- С.19-30.

21.Сільнова, С.Л. Крышталёвы Сад. Кніга крытыкі/ С.Л.Сільнова - Мн.: Логвінаў, 2007.- 144 с.

22.Разанаў, А. Сума немагчымасцяў: зномы / Алесь Разанаў.- Мінск: І.П.Логвінаў, 209.- 122с.